

कार्यकारी सारांश

कार्यकारी सारांश

या अहवालाविषयी

वर्ष 2022-23 या वर्षाकरिता राज्याच्या वित्तव्यवस्थेवर भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचा हा अहवाल आहे. हा अहवाल राज्याच्या अर्थविषयक, अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन आणि लेख्यांची गुणवत्ता, वित्तीय प्रतिवेदन पद्धती आणि राज्य वित्ताशी संबंधित इतर बाबींचा आढावा घेतो.

हा कार्यकारी सारांश या अहवालातील मजकूर आणि महत्त्वाची आकडेवारी आणि पैलू संक्षिप्त चित्रणाद्वारे ठळकपणे निदर्शनास आणतो, राजकोषीय शाश्वतता, अर्थसंकल्पाच्या हेतूच्या तुलनेत कामगिरी, महसूल आणि खर्च यांचे प्रक्षेपण, तफावतीची कारणे आणि त्याचे परिणाम याबद्दलचे अंतरंग (इनसाईट) प्रदान करतो.

महाराष्ट्राचे स्थूल राज्य उत्पन्न (सध्याच्या किमतीनुसार) 2018-19 मध्ये ₹ 25,28,854 कोटींवरून 2022-23 मध्ये 8.64 टक्के सरासरी वाढीच्या दराने वाढून ₹ 35,27,084 कोटींवर पोहोचले. राज्याचा अर्थसंकल्पीय खर्च 2018-19 मधील ₹ 4,16,791.38 कोटींवरून 2022-23 मध्ये 11.96 टक्के सरासरी वाढीच्या दराने वाढून ₹ 6,52,809.14 कोटींवर पोहोचला.

वर्ष 2021-22 च्या तुलनेत स्थूल राज्य उत्पन्नात 13.48 टक्के वाढ झाली होती. महसुली जमा 21.71 टक्क्यांनी वाढल्या होत्या आणि स्थूल राज्य उत्पन्नात महसुली जमेची टक्केवारी 2021-22 मधील 10.72 टक्क्यांवरून 2022-23 मध्ये 11.50 टक्के अशी सुधारली होती. या कालावधीत कर महसुलात 22.61 टक्के तर राज्याच्या स्वतःच्या कर महसुलात 25.60 टक्क्यांनी वाढ झाली. महाराष्ट्र राज्याचा एकूण खर्च (महसुली खर्च, भांडवली खर्च आणि कर्जे व अग्रिमे) 2021-22 मधील ₹ 3,98,792.31 कोटींवरून 18.84 टक्क्यांनी वाढून ₹ 4,73,922.42 कोटी झाला. त्यापैकी, महसुली खर्चात 2021-22 च्या तुलनेत 16.57 टक्के वाढ झाली. महसुली तूट 2021-22 च्या तुलनेत 88.17 टक्क्यांनी कमी होऊन ₹ 1,936.47 कोटी झाली, तर राजकोषीय तूट 2021-22 मधील ₹ 64,301.86 कोटींवरून 2022-23 मध्ये 5.13 टक्क्यांनी वाढून ₹ 67,601.87 कोटी झाली.

जमा-खर्चातील तफावत

जमा आणि खर्च यांच्यातील सततची तफावत वाढता राजकोषीय ताण सूचित करते. राज्याचा स्वतःचा कर महसूल, करेतर महसूल, राज्यांच्या हिश्याचे करातील हस्तांतरण, केंद्र सरकारकडून सहाय्यक अनुदाने व हस्तांतरणे आणि ऋणेतर भांडवली जमा असे जमेचे वेगवेगळे स्रोत राज्याकडे आहेत. राज्य शासनाच्या खर्चात महसुली लेख्यांवरील खर्च तसेच भांडवली खर्चाचा (मत्ता निर्मिती, कर्जे व अग्रिमे, गुंतवणूक इत्यादी) समावेश होतो.

2018-19 ते 2022-23 या कालावधीत महसुली जमा ₹ 2,78,996.27 कोटींवरून 11.31 टक्के सरासरी वार्षिक वाढीच्या दराने ₹ 4,05,677.93 कोटींवर पोहोचल्या. महसुली जमामध्ये सहाय्यक अनुदानाचा हिस्सा 2018-19 मधील 12.07 टक्क्यांवरून 2022-23 मध्ये 12.67 टक्के असा पोहोचला. केंद्र पुरस्कृत योजनांसाठी राज्य शासनाला वर्षभरात केंद्राचा हिस्सा म्हणून ₹ 16,240.57 कोटी प्राप्त झाले.

सेवांची सध्याची पातळी राखण्यासाठी आणि मागील दायित्वांच्या प्रदांनांसाठी महसुली खर्च केला जातो. म्हणून, राज्याच्या पायाभूत सुविधा आणि सेवेच्या जाळ्यात वाढ करण्यात याचा कोणताही परिणाम होत नाही. 2018-19 ते 2022-23 यादरम्यान महसुली खर्च ₹ 2,67,021.67 कोटींवरून (स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या 10.56 टक्के) ₹ 4,07,614.40 कोटी (स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या 11.56 टक्के) झाला. याच कालावधीत सरासरी वार्षिक 11.11 टक्के दराने वाढ होऊन याचा एकूण खर्चात मोठा वाटा (86 ते 91 टक्के) होता.

साधनांच्या पलीकडे केलेल्या खर्चाचा परिणाम

महसुली जमा आणि महसुली खर्च यातील तफावतीमुळे महसुली तूट/आधिक्य निर्माण होते. राज्याची महसुली तूट 2018-19 मधील ₹ 11,974.60 कोटींवरून (स्थूल उत्पन्नाच्या 0.48 टक्के) चालू वर्षात कमी होऊन ₹ 1,936.47 कोटी (स्थूल उत्पन्नाच्या 0.05 टक्के) झाली.

राज्य शासनाने भांडवली लेख्यात केवळ ₹ 61,643.61 कोटी खर्च केले. 2022-23 वर्षात हा खर्च एकूण खर्चाच्या 13 टक्के होता. भांडवली खर्च एकूण कर्जाच्या 70 टक्के होता. अशाप्रकारे, कर्जाऊ निधीचा मोठा हिस्सा हा भांडवली निर्मिती/विकास कामांसाठी वापरला जात होता हे दर्शविते.

राज्याचा एकूण खर्च आणि एकूण ऋणोत्तर जमा यांच्यातील तफावतीच्या परिणामी राजकोषीय तूट निर्माण होते. राज्याची राजकोषीय तूट 2018-19 मधील ₹ 23,015.33 कोटींवरून (स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या 0.91 टक्के) वाढून 2022-23 मध्ये ₹ 67,601.87 कोटी (स्थूल उत्पन्नाच्या 1.92 टक्के) झाली.

महसुली खर्चांतर्गत, वचनबद्ध खर्चाच्या प्रमाणाचा सर्वात मोठा हिस्सा होता. वचनबद्ध खर्च हा संसाधनांवर भारीत असतो आणि यामध्ये व्याज प्रदाने, वेतन व मजुरी यावरील खर्च आणि निवृत्तीवेतन यांचा समावेश होतो. 2022-23 दरम्यान व्याज प्रदाने, वेतन व निवृत्तीवेतन यावरील वचनबद्ध खर्चाचे प्रमाण 54.38 टक्के होते. वचनबद्ध खर्च हा 10.98 टक्के सरासरी दराने वाढला म्हणजेच 2018-19 मधील ₹ 1,40,787.57 कोटींवरून 2022-23 मध्ये ₹ 2,21,674.00 कोटी झाला {2021-22 च्या तुलनेत 11.92 टक्क्यांची वाढ (₹ 23,612.26 कोटी)}.

वचनबद्ध खर्चाच्या व्यतिरिक्त, 2018-19 ते 2022-23 दरम्यान अपरिवर्तनीय खर्च हा महसुली खर्चाच्या 13.90 टक्क्यांवरून 11.35 टक्के असा कमी झाला जे घटता कल दर्शविते. अपरिवर्तनीय खर्च हा 2021-22 मधील ₹ 40,417.64 कोटींवरून 14.48 टक्के वाढीची नोंद करून 2022-23 मध्ये ₹ 46,271.58 कोटी असा वाढला.

2022-23 मध्ये वचनबद्ध खर्च आणि अपरिवर्तनीय खर्च एकत्रितपणे ₹ 2,67,945.58 कोटी; महसुली खर्चाच्या 65.73 टक्के, होता. वचनबद्ध आणि अपरिवर्तनीय खर्च (ऊर्ध्वगामी) चढत्या कलामुळे शासनाला इतर प्राधान्य क्षेत्रे आणि भांडवल निर्मितीसाठी कमी वाव मिळतो.

वचनबद्ध नसलेल्या खर्चाचा मोठा भाग अर्थसहाय्ये आहेत

वचनबद्ध नसलेल्या खर्चात अर्थसहाय्याचा वाढता कल आहे, जो 2018-19 मधील ₹ 27,397.78 कोटींवरून 2022-23 मध्ये ₹ 43,158.36 कोटी म्हणजेच 2018-19 मधील एकूण खर्चाच्या 10.26 टक्क्यांवरून 2022-23 मध्ये 10.59 टक्के असा वाढला. उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागात ₹ 18,377.24 कोटी (एकूण अर्थसहाय्याच्या 42.58 टक्के) अर्थसहाय्याचा लक्षणीय वाटा होता.

हमीमुळे आकस्मिक दायित्वे

2022-23 मध्ये शासनाने ₹ 14,200 कोटींच्या कर्जावर हमी दिली. 2022-23 दरम्यान कोणतीही हमी आवाहित (इनव्होक) करण्यात आली नाही. तथापि, महाराष्ट्र राज्य सहकारी गृहनिर्माण वित्त महामंडळ मर्यादित 2013-14 मध्ये आवाहित करण्यात आलेल्या ₹ 20.26 कोटींच्या हमीची फेड अद्याप केली नाही.

राजकोषीय शाश्वतता

तूट, कर्ज आणि दायित्वांची पातळी, अर्थसंकल्पाबाहेरील कर्जे, हमी, अर्थसहाय्य इत्यादी सारख्या स्थूल-राजकोषीय निकषांच्या (मॅक्रो-फिस्कल पॅरामीटर्स) अनुसार राजकोषीय शाश्वततेची तपासणी केली जाते. महसुल आणि खर्चातील तफावतीचा विचार केला तर एक महत्त्वाचा अडथळा म्हणजे वचनबद्ध आणि अपरिवर्तनीय खर्च, ज्यात वेतन

आणि मजुरी, निवृत्तीवेतन प्रदाने, व्याज इत्यादी आणि इतर अपरिवर्तनीय खर्च जसे की केंद्र पुरस्कृत योजनांसाठी वचनबद्धता, राखीव निधीत हस्तांतरण, स्थानिक संस्थांमध्ये हस्तांतरण इत्यादींचा समावेश असतो.

राजकोषीय जबाबदारी आणि अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन आवश्यकता आणि राजकोषीय मापदंडांचे अनुपालन

राजकोषीय जबाबदारी आणि अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम/नियम हे स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार महसुली तूट, राजकोषीय तूट, कर्ज यासाठी मर्यादा विहित करतात. 2022-23 मध्ये महसुली आधिक्याच्या उद्दिष्टाच्या तुलनेत महसुली तूट (-) 0.05 टक्के होती; राजकोषीय तूट 3.50 टक्के मर्यादेच्या तुलनेत 1.92 टक्के; ऋण 18.14 टक्के मर्यादेच्या तुलनेत 18.73 टक्के होते.

ऋण स्थिरीकरण विश्लेषणानुसार, महाराष्ट्र शासनाचे लोक ऋण हे 2018-19 ते 2022-23 दरम्यान थकित लोक ऋणाच्या वार्षिक सरासरी 9.92 टक्के दराने वाढले. महाराष्ट्राचे लोक ऋण-स्थूल राज्य उत्पन्न गुणोत्तर 2018-19 मधील 13.25 टक्क्यांवरून 2022-23 मध्ये 14.72 टक्क्यांपर्यंत वाढले, जे स्थिरतेकडे नेणारे आहे असे मानता येणार नाही.

2018-19 ते 2022-22 या कालावधी दरम्यान राज्याने केवळ 2018-19 दरम्यान प्राथमिक आधिक्याची नोंद केली. 2018-19 ते 2020-21 दरम्यान जी-आर (डोमार गॅप) नकारात्मक (निगेटिव्ह) होता. कोविड-19 महामारीमुळे आलेल्या आर्थिक मंदीच्या परिणामी 2020-21 मध्ये स्थूल राज्य उत्पन्नाची नकारात्मक वाढ झाली होती. त्यानंतर, 2021-22 आणि 2022-23 दरम्यान या दोन्ही वर्षांत प्राथमिक तुटीसहित जी-आर सकारात्मक झाला जे सूचित करते की स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात लोक ऋण अखेरीस शून्यापेक्षा जास्त स्थिर पातळीवर विलीन झाला.

तसेच, लोक ऋणांचा मोठा हिस्सा हा पूर्वीच्या कर्जांच्या परतफेडीसाठी वापरला गेला ज्यामुळे उत्पादनक्षम वापरसाठी कमी वाव मिळाला.

विश्लेषण आणि परिणामाची वर चर्चा केल्याप्रमाणे, महाराष्ट्र राज्याची आर्थिक स्थिती पाहिली तर असे निदर्शनास येते की ऋण स्थिरीकरण निर्देशांक सध्या निर्णायक चढत्या श्रेणीऐवजी स्थिर आहे. परिमाण विस्तार आणि प्राथमिक तूट यांचा समावेश असलेल्या ऋण स्थिरीकरण निर्देशांकात (2019-21) या काळात घट झाली आणि त्यानंतर महामारीनंतरच्या वर्षात हळुहळू वाढ दिसून आली. तथापि, ऋण स्थिरीकरणासाठी अद्याप ही स्थिती स्थिर अवस्थेत पोहोचलेली नाही. शिवाय, महामारीनंतर स्थूल राज्य उत्पन्नाशी लोक ऋण आणि स्थूल राज्य उत्पन्नाशी एकूण दायित्वात झालेली सुधारणा सूचित करते की कर्जाची स्थिती खराब झालेली नाही, परंतु ती अद्याप अशा उंबरठ्यावर पोहोचलेली नाही जिथे असा निष्कर्ष काढला जाऊ शकतो की कर्ज स्थिरीकरण वाढत्या कलाच्या मार्गावर आहे.

अर्थसंकल्पीय कामगिरी

एकूण खर्चाची निष्पत्ती

अर्थसंकल्पीय हेतू आणि अर्थसंकल्पीय अंमलबजावणीच्या परिभाषेत अर्थसंकल्पाच्या कामगिरीचे निर्धारण करण्यासाठी मूळ मंजूर रकमेची आधिक्य आणि बचत या दोन्हीच्या संदर्भात एकूण खर्चाच्या कोणत्या मर्यादेपर्यंत घसरण झाली याची तपासणी केली जाते. महसूल विभागात मूळ अर्थसंकल्पीय तरतुदीच्या तुलनेत घसरणीमधील विचलन (डेव्हिएशन) 4.74 टक्के होते. हे 101 अनुदानांमध्ये 0 ते ± 25 टक्के दरम्यान, 42 अनुदानांमध्ये ± 25 ते ± 50 टक्के दरम्यान, 21 अनुदानांमध्ये ± 50 ते 100 टक्के दरम्यान आणि 13 अनुदानांमध्ये 100 टक्क्यांच्या बरोबरीने किंवा त्यापेक्षा अधिक विचलन झाल्याने होते. भांडवली विभागात मूळ अर्थसंकल्पीय तरतुदीच्या तुलनेत घसरणीमधील विचलन 10.24 टक्के होते. हे 75 अनुदानांमध्ये 0 ते ± 25 टक्के दरम्यान, 17 अनुदानांमध्ये ± 25 ते ± 50 टक्के दरम्यान, 12 अनुदानांमध्ये ± 50 टक्के ते 100 टक्के दरम्यान आणि 14 अनुदानांमध्ये 100 टक्क्यांइतके किंवा त्याहून अधिक विचलन झाल्याने होते. तथापि, भांडवली विभागातील दोन अनुदानांबाबत कोणतीही मूळ तरतूद करण्यात आली नव्हती.

खर्चाच्या रचनेतील निष्पत्ती

अंमलबजावणी दरम्यान मुख्य अर्थसंकल्पीय बाबींमधील पुनर्वाटपामुळे खर्चाच्या रचनेत किती फरक पडला आहे याकडेही अर्थसंकल्पाच्या कामगिरीत लक्ष दिले जाते. अंतिम अर्थसंकल्प आणि प्रत्यक्ष खर्च यातील तफावत किती आहे, हे या मोजमापातून दिसून येते. महसूल विभागात सुधारित अंदाजपत्रकाच्या तुलनेत निष्पत्तिमध्ये 16.68 टक्के विचलन होते. हे 107 अनुदानांमध्ये 0 ते ± 25 टक्के, 43 अनुदानांमध्ये ± 25 ते ± 50 टक्के, 18 अनुदानांमध्ये ± 50 टक्के ते 100 टक्के आणि 12 अनुदानांमध्ये 100 टक्क्यांइतके किंवा त्याहून अधिक विचलन झाल्याने होते. भांडवली विभागात सुधारित अंदाजपत्रकाच्या तुलनेत निष्पत्तिमध्ये 23.06 टक्के विचलन होते. हे 80 अनुदानांमध्ये 0 ते ± 25 टक्के, 17 अनुदानांमध्ये ± 25 ते ± 50 टक्के, 14 अनुदानांमध्ये ± 50 टक्के ते 100 टक्के आणि नऊ अनुदानांमध्ये 100 टक्क्यांच्या बरोबरीने किंवा त्याहून अधिक विचलन झाल्याने होते.

असे निदर्शनास आले की वर्षभरात 38 दत्तमत अनुदानांमध्ये (प्रत्येक प्रकरणात ₹ 10 कोटी किंवा त्याहून अधिक) एकूण ₹ 26,214.03 कोटींच्या प्राप्त झालेल्या पुरवणी तरतुदी अनावश्यक ठरल्या कारण ₹ 1,97,603.19 कोटींचा प्रत्यक्ष खर्च हा मूळ तरतुदीच्या स्तरापर्यंत पोहोचला नाही.

एकंदरीत अर्थसंकल्पीय विश्वासाहतेचे मूल्यमापन असे दर्शविते की प्रत्यक्ष खर्च आणि मूळ अंदाजपत्रक तसेच प्रत्यक्ष खर्च आणि अंतिम अंदाजपत्रक यांच्यातील विचलन सहा टक्के होते तरी विविध अनुदानांमध्ये 25 टक्क्यांपेक्षा जास्त विचलन होते. शिवाय, असेही निदर्शनास आले की अनेक प्रकरणांमध्ये पुरवणी अनुदान होते तिथे मूळ अनुदानापर्यंतही खर्च झाला नव्हता. अशा विचलनांना सामोरे जाण्यासाठी विश्वासाह अर्थसंकल्पीय कार्यपद्धतीची आवश्यकता आहे.

लेख्यांची गुणवत्ता आणि वित्तीय प्रतिवेदन

लेख्यांची गुणवत्ता आणि वित्तीय प्रतिवेदनामध्ये अनुपालनातील त्रुटी, नियमितेतील कमकुवतपणा आणि वास्तविक खर्चाचा पुरावा देणाऱ्या त्या लेखा नोंदी किंवा समायोजन नोंदी प्राप्त होण्यास उशीर होण्याशी संबंधित मुद्दे, व्यवहार आणि घटना यांचा समावेश आहे. शासकीय लेख्यांबाहेर निधी ठेवणे (पार्किंग), न/कमी दायित्वे अदा करणे आणि व्यवहारांचे चुकीचे वर्गीकरण आणि विदा अंतर (डेटा गॅप) यासारख्या लेखे आणि वित्तीय प्रतिवेदन यांच्याशी संबंधित मुद्द्यांवरही प्रकाश टाकण्यात आला आहे.

अनुदाने/विनियोजने यातील जादा रकमांचे नियमितीकरण

संविधानाच्या अनुच्छेद 204 व 205 (1) (ब) नुसार अनुदाने/विनियोजने यातील जादा रकमांचे नियमितीकरण राज्य विधिमंडळाने करवयाचे आहे. असे निदर्शनास आले की 2022-23 मध्ये सहा दत्तमत अनुदाने आणि दोन भारतीय विनियोजनांमध्ये ₹ 71.66 कोटी अतिरिक्त खर्च झाले, जे नियमित करणे आवश्यक होते.

ताळमेळ

महाराष्ट्र कोषागार नियमावलीनुसार सर्व विभागांनी आपले खर्च व जमा यांचा महालेखाकार कार्यालयातील लेख्यांमध्ये नोंद केलेल्या खर्चाशी ताळमेळ घेणे आवश्यक आहे. राज्य शासनाने एकूण खर्चाच्या 14.20 टक्के आणि जमेच्या 2.22 टक्के रकमांचा ताळमेळ केला नव्हता.

लेख्यांमध्ये चुकीचे वर्गीकरण

असे निदर्शनास आले की ₹ 3,440.70 कोटींच्या रकमा महसुली विभागाऐवजी भांडवली विभागात चुकीच्या अर्थसंकल्पित करून नोंदविल्या.

वैयक्तिक ठेव लेखांचे व्यवहार

वैयक्तिक ठेव लेखे असलेल्या संबंधित प्रशासकांनी कोषागार ताळमेळ करण्याच्या आवश्यकतेच्या अनुसार वैयक्तिक ठेव लेखांच्या केवळ 46 प्रशासकांनी (1,482 पैकी) त्यांच्या शिलकीशी ताळमेळ घेतला आणि पडताळणी केली. तसेच, ₹ 64.14 कोटी शिल्लक असलेल्या 155 वैयक्तिक ठेवी चालकांच्या लेख्यांमध्ये रकमा एक वर्षापेक्षा जास्त निष्क्रिय पडून होत्या आणि ₹ 21.23 कोटी शिल्लक असलेल्या 109 वैयक्तिक ठेवी चालकांच्या लेख्यांमध्ये रकमा तीन वर्षापेक्षा जास्त निष्क्रिय पडून होत्या.

एकल नोडल अभिकरणांना निधी

केंद्र सरकार आणि राज्य शासनाने प्रत्येक केंद्र पुरस्कृत योजनेसाठी अंमलबजावणी आणि निधी प्रवाह साठी एकल नोडल अभिकरण प्रणाली सुरू केली आहे. भारत सरकार आणि राज्य शासनाचा हिस्सा एकल नोडल अभिकरणांच्या बँक खात्यात हस्तांतरित केला जातो. सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन प्रणालीच्या पोर्टलवर उपलब्ध असलेल्या माहितीनुसार, 2022-23 दरम्यान, ₹ 28,227.39 कोटी (भारत सरकारचा ₹ 14,532.65 कोटींचा हिस्सा आणि राज्य शासनाचा ₹ 13,694.74 कोटींचा हिस्सा) एकल नोडल अभिकरणांकडे हस्तांतरित करण्यात आले. सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन प्रणालीच्या अहवालानुसार, 31 मार्च 2023 रोजी ₹ 16,938.47 कोटी हे एकल नोडल अभिकरणांच्या बँक खात्यांमध्ये अखर्चित पडून होते.

सशर्त अनुदानाच्या बदल्यात उपयोगिता प्रमाणपत्रे

सशर्त अनुदानाच्या बदल्यात उपयोगिता प्रमाणपत्रे विहित मुदतीत सादर करणे बंधनकारक असतानाही 31 मार्च 2023 रोजी राज्य शासनाच्या 29 विभागांशी संबंधित ₹ 25,759.38 कोटींची 9280 उपयोगिता प्रमाणपत्रे प्रलंबित होती.

संक्षिप्त आकस्मिक देयकांच्या बदल्यात तपशीलवार आकस्मिक देयके

तसेच, संक्षिप्त आकस्मिक देयकांच्या माध्यमातून काढलेल्या आगाऊ रकमांच्या बदल्यात तपशीलवार आकस्मिक देयके सादर करण्याची आवश्यकता असून देखील 31 मार्च 2023 रोजी ₹ 4,185.96 कोटींच्या 1837 संक्षिप्त आकस्मिक देयकांच्या बदल्यात तपशीलवार आकस्मिक देयके सादर करण्यासाठी प्रलंबित होती, त्यापैकी, ₹ 2,730.91 कोटींची 961 संक्षिप्त आकस्मिक देयके ही 2020-21 पर्यंतच्या कालावधीशी संबंधित होती.

प्रचलित नियम आणि संहितांच्या तरतुदींचे अनुपालन हे लेखे आणि वित्तीय प्रतिवेदनातील नियंत्रण आणि उत्तरदायित्व सुनिश्चित करण्यासाठी अभिप्रेत आहे. अनुपालन न केल्याने आणि विचलन याने लेखे आणि वित्तीय प्रतिवेदनेच्या गुणवत्तेवर विपरीत परिणाम होतो. सशर्त अनुदानाच्या बदल्यात उपयोगिता प्रमाणपत्रे वेळेवर सादर न करणे, संक्षिप्त आकस्मिक देयकांच्या बदल्यात तपशीलवार आकस्मिक देयके सादर न करणे, वैयक्तिक ठेव लेखांमध्ये निधी ठेवल्याने लेखांच्या गुणवत्तेवर विपरीत परिणाम झाला.

राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांचे कामकाज

महाराष्ट्रात 31 मार्च 2023 रोजी भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या लेखापरीक्षण अधिकारक्षेत्रात राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील 110 उपक्रम होते, ज्यात 10 वैधानिक महामंडळे आणि 87 शासकीय कंपन्या (19 निष्क्रिय शासकीय कंपन्यांसह) आणि 13 शासन नियंत्रित इतर कंपन्या होत्या. लेखापरीक्षणात असे निदर्शनास आले की ज्यांचे 261 लेखे प्रलंबित आहेत अशा राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील 96 उपक्रमांनी वित्तीय विवरणपत्रे सादर करण्यासंदर्भातील विहित मुदतीचे पालन केले नाही. राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील 47 उपक्रमांनी कमावलेल्या ₹ 1,833.29 कोटींच्या एकूण नफ्यापैकी 90.93 टक्के योगदान केवळ राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील 10 उपक्रमांचे होते. राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील 45 उपक्रमांना झालेल्या एकूण ₹ 3,623.40 कोटींच्या तोट्यापैकी ₹ 3,355.13 कोटींच्या तोटा राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील चार उपक्रमांना झाला होता.

राज्य शासनाने राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांच्या व्यवस्थापनांना त्यांची वित्तीय विवरणपत्रे वेळेत सादर करण्यासाठी आणि प्रलंबिततेचा निपटारा काटेकोरपणे संनियंत्रण करण्यासाठी प्रभाव टाकावा. अंतिम केलेल्या लेख्यांच्या अभावी अश्या राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांमधील शासकीय गुंतवणूक राज्य विधिमंडळाच्या देखरेखीबाहेर राहते. राज्य शासनाने तोट्यात असलेल्या राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांमधील तोट्यांच्या कारणांचे विश्लेषण देखील करावे आणि त्यांचे कामकाज कार्यक्षम आणि फायदेशीर करण्यासाठी पावले उचलावीत. राज्य शासनाने निष्क्रिय शासकीय कंपन्यांचा आढावा घ्यावा आणि त्यांच्या पुनरुज्जीवन/बंद करण्यासाठी योग्य निर्णय घ्यावा. राज्य शासनाने महाराष्ट्र शासनाच्या 2012 च्या निर्णयानुसार नफा कमावणाऱ्या राज्य सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रमांच्या व्यवस्थापनांवर लाभांश जाहीर करण्यासाठी प्रभाव टाकावा.